

Exam. Code : 103203

Subject Code : 1113

B.A./B.Sc. 3rd Semester

GEOGRAPHY

(Resources & Environment : World Patterns)

Time Allowed—3 Hours]

[Maximum Marks—70

Note :—(1) Question No. 1 is compulsory.

(2) Attempt **one** question each from sections A, B, C and D.

(3) Special credit will be given to suitable use of maps.

1. Answer briefly (Attempt any **10** parts in about **40-50** words each) :

(a) Economic use of Forests

(b) Resistances towards use of Water Resource

(c) Temperate Lumbering

(d) Difference between Skilled and Un-skilled man

(e) Agricultural Resources

(f) International efforts regarding environmental issues

(g) GM foods

(h) Two regions of high population density with reasons

(i) Greenhouse Gases

- (j) Two ill-effects of Low population density
- (k) Population explosion
- (l) Difference between Population distribution and Density
- (m) Wildlife sanctuaries
- (n) Livestock
- (o) Eco-system. 3×10=30

SECTION—A

- 2. What are the main characteristics of Resources ? Discuss different criteria used in classification of resources. 5,5=10
- 3. Discuss the importance of Mineral and Industrial Resources in the growth of mankind. 10

SECTION—B

- 4. Discuss the present pattern of utilization of different types of energy resources in the world along with a brief note on the future scenario of energy availability in the world. 7,3=10
- 5. Examine the distribution of Forests Resources in the world. Discuss the environmental significance of tropical forests. 6,4=10

SECTION—C

- 6. What is "POPULATION EXPLOSION" ? Write an account of population growth in developing countries. 3,7=10

7. What do you understand by Population-Resource Region ?
How is the world divided into population-resource regions ?
List major population-resource regions of the world.

3,4,3=10

SECTION—D

8. Discuss the changes in man-environment relationship with change in time. 10
9. Write a detailed note on Bio-diversity. 10

(Punjabi Version)

Note :—(1) ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨੰ. 1 ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ।

(2) ਭਾਗ ਓ, ਅ, ਏ ਅਤੇ ਸ ਹਰੇਕ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰੋ।

(3) ਨਕਸ਼ੇ ਦਾ ਉਚਿਤ ਉਪਯੋਗ ਕਰਨ ਨਾਲ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰੈਡਿਟ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

1. ਸੰਖੇਪ ਉੱਤਰ ਦਿਉ (ਕੋਈ 10 ਸਵਾਲਾਂ ਦੇ ਜਵਾਬ 40-50 ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਦਿਉ :

(ੳ) ਵਣਾਂ ਦਾ ਆਰਥਿਕ ਮਹੱਤਵ

(ਅ) ਜਲ ਸੰਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵਿੱਚ ਰੁਕਾਵਟਾਂ

(ੲ) ਸ਼ੀਤ-ਉਸ਼ਣ ਜੰਗਲ ਕਟਾਈ

(ਸ) ਕੁਸ਼ਲ ਅਤੇ ਅਕੁਸ਼ਲ ਮਨੁੱਖ ਵਿੱਚਕਾਰ ਅੰਤਰ

(ਹ) ਖੇਤੀ ਸਾਧਨ

- (ਕ) ਵਾਤਾਵਰਣੀ ਮੱਸਲਿਆਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ
- (ਖ) ਜੀ. ਐਮ. ਭੋਜਨ
- (ਗ) ਵੱਧ ਵਸੋਂ ਘਣਤਾ ਵਾਲੇ ਦੇ ਖੇਤਰ ਅਤੇ ਕਾਰਣ
- (ਘ) ਹਰਾ-ਘਰ ਗੈਸਾਂ
- (ਙ) ਘੱਟ ਵਸੋਂ ਘਣਤਾ ਦੇ ਦੋ ਦੁਸ਼ਪ੍ਰਭਾਵ
- (ਚ) ਵਸੋਂ ਵਿਸਫੋਟ
- (ਛ) ਵਸੋਂ ਵਿਤਰਣ ਅਤੇ ਘਣਤਾ ਵਿਚਕਾਰ ਫਰਕ
- (ਜ) ਜੰਗਲੀ ਜੀਵ ਪਨਾਹਗਾਹਾਂ
- (ਝ) ਪਸ਼ੂਪਨ
- (ੜ) ਪਰਿਸਥਿਤੀ ਤੰਤਰ। 3×10=30

ਭਾਗ—ੳ

2. ਸਾਧਨਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਲੱਛਣ ਕੀ ਹਨ ? ਸਾਧਨਾਂ ਦੇ ਵਰਗੀਕਰਣ ਲਈ ਵਰਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਤਰੀਕਿਆਂ ਬਾਰੇ ਲਿਖੋ। 5,5=10
3. ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਵਿੱਚ ਖਣਿਜ ਅਤੇ ਉਦਯੋਗਿਕ ਸਾਧਨਾਂ ਦੇ ਮਹੱਤਵ ਬਾਰੇ ਲਿਖੋ। 10

ਭਾਗ—ਅ

4. ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਊਰਜਾ ਸੰਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੀਆਂ ਭਿੰਨ-ਭਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਵਰਤਮਾਨ ਪੱਧਤੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਊਰਜਾ ਉਪਲਬਧਤਾ ਦੇ ਭਵਿੱਖ ਦੇ ਪਰੀਦ੍ਰਿਸ਼ ਉੱਤੇ ਚਰਚਾ ਕਰੋ। 7,3=10
5. ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਵਣ ਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਵੰਡ ਦੀ ਪੜਚੋਲ ਕਰੋ। ਉਸਨਕਟੀਬੰਧ ਦੇ ਜੰਗਲਾਂ ਦੇ ਵਾਤਾਵਰਣੀ ਮਹੱਤਵ ਬਾਰੇ ਵੀ ਦੱਸੋ। 6,4=10

ਭਾਗ—੮

6. “ਵਸੋਂ ਵਿਸਫੋਟ” ਕੀ ਹੈ ? ਵਿਕਾਸਸ਼ੀਲ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਵਸੋਂ ਵਾਧੇ ਬਾਰੇ ਲਿਖੋ। 3,7=10
7. ਵਸੋਂ-ਸਾਧਨ ਖੇਤਰ ਤੋਂ ਤੁਸੀਂ ਕੀ ਸਮਝਦੇ ਹੋ ? ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਵਸੋਂ-ਸਾਧਨ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡ ਕਿਵੇਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ? ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਵਸੋਂ-ਸਾਧਨ ਖੇਤਰਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਲਿਖੋ। 3,4,3=10

ਭਾਗ—੯

8. ਮਨੁੱਖ-ਵਾਤਾਵਰਨ ਸੰਬੰਧਾਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਨਾਲ ਆਏ ਬਦਲਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਲਿਖੋ। 10
9. ਜੈਵ-ਵਿਵਧਤਾ ਬਾਰੇ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਲਿਖੋ। 10

(Hindi Version)

- ਨੋਟ :— (1) ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨੰਬਰ 1 ਅਨਿਵਾਰਯ ਹੈ।
- (2) ਭਾਗ ਕ, ਖ, ਗ ਤਥਾ ਘ ਪ੍ਰਤਯੇਕ ਮੇਂ ਸੇ ਏਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰੇਂ।
- (3) ਨਕਸ਼ੇ ਕੇ ਉਚਿਤ ਉਪਯੋਗ ਕੇ ਲਿਏ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕ੍ਰੇਡਿਟ ਦਿਯਾ ਜਾਏਗਾ।

1. ਸੰਖੇਪ ਮੇਂ ਉਤਰ ਲਿਖਿਏ (ਕਿਨ੍ਹੀ 10 ਪ੍ਰਸ਼ਨੋਂ ਕਾ ਉਤਰ ਲਗਭਗ 40-50 ਸ਼ਬਦੋਂ ਮੇਂ ਦੀਯਿਏ) :

- (ਕ) ਵਨੋਂ ਕਾ ਆਰਥਿਕ ਉਪਯੋਗ
- (ਖ) ਜਲ ਸੰਸਾਧਨ ਕੇ ਉਪਯੋਗ ਕੇ ਪ੍ਰਤਿ ਪ੍ਰਤਿਰੋਧ
- (ਗ) ਸ਼ੀਤੋਸ਼ਣ ਜੰਗਲ ਕਟਾਈ

- (घ) कुशल और अकुशल व्यक्ति के बीच का अंतर
 (ङ) कृषि संसाधन
 (च) पर्यावरण के मुद्दों के बारे में अंतर्राष्ट्रीय प्रयास
 (छ) जी. एम. खाद्य पदार्थ
 (ज) उच्च जनसंख्या घनत्व के दो क्षेत्र तथा कारण
 (झ) ग्रीन-हाउस गैसों
 (ञ) कम जनसंख्या घनत्व के दो दुष्प्रभाव
 (ट) जनसंख्या विस्फोट
 (ठ) जनसंख्या वितरण और घनत्व के बीच का अंतर
 (ड) वन्यजीव शरण-स्थान
 (ढ) पशुधन
 (ण) पारिस्थितिकी तंत्र।

3×10=30

भाग-क

2. संसाधनों की मुख्य विशेषताएं क्या हैं ? संसाधनों के वर्गीकरण में उपयोग किए जाने वाले विभिन्न मापदंडों पर चर्चा करें।
 5,5=10
3. मानव जाति के विकास में खनिज और औद्योगिक संसाधनों के महत्व पर चर्चा करें।
 10

भाग-ख

4. विश्व में ऊर्जा संसाधनों के उपयोग की विभिन्न प्रकार की वर्तमान पद्धतियों के साथ-साथ विश्व में ऊर्जा उपलब्धता के भविष्य के परिदृश्य पर चर्चा करें। 7,3=10
5. दुनिया में वन संसाधनों के वितरण की जांच करें। उष्णकटिबंधीय जंगलों के पर्यावरणीय महत्व पर चर्चा करें। 6,4=10

भाग-ग

6. "जनसंख्या विस्फोट" क्या है ? विकासशील देशों में जनसंख्या वृद्धि के बारे में लिखें। 3,7=10
7. जनसंख्या-संसाधन क्षेत्र द्वारा आप क्या समझते हैं ? विश्व जनसंख्या-संसाधन क्षेत्रों में कैसे विभाजित किया जा सकता है ? विश्व के प्रमुख जनसंख्या-संसाधन क्षेत्रों को सूचीबद्ध करें। 3,4,3=10

भाग-घ

8. मानव-पर्यावरण संबंधों में समय में आए बदलावों के साथ चर्चा करें। 10
9. जैव-विविधता पर एक विस्तृत नोट लिखें। 10